

Ковальчук А.М.

магістрантка

Національного авіаційного університету

Белінська Г.В.

доцент кафедри бізнес-аналітики та цифрової економіки

Національного авіаційного університету

Kovalchuk Anastasiia, Belinska Ganna

National Aviation University

ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНСЬКОГО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО СЕКТОРУ: ПОШУК ШЛЯХІВ ЕКСПОРТУ ТА СПІВПРАЦЯ З ЄС

CHALLENGES AND PROSPECTS FOR THE UKRAINIAN AGRICULTURAL SECTOR: SEARCHING FOR EXPORT OPPORTUNITIES AND COOPERATION WITH THE EU

Стаття присвячена аналізу викликів і перспектив українського сільськогосподарського сектору в контексті пошуку шляхів розширення експорту та поглиблення співпраці з Європейським Союзом. Дослідження зосереджене на актуальних проблемах, які стоять перед українським аграрним сектором, включаючи низьку технологічну розвиненість, нестабільність ринкових умов та внутрішні фактори, такі як недостатня інфраструктура та високий рівень корупції. Стаття акцентує увагу на комплексному підході до розв'язання проблем, що виникають при пошуку шляхів експорту та співпраці українського сільськогосподарського сектору з ЄС. Дослідження сприяє розумінню складності та потенціалу українського сільськогосподарського сектору, виокремлює перспективи його розвитку та вказує на шляхи вдосконалення співпраці з ЄС.

Ключові слова: сільське господарство, аграрний сектор України, сільськогосподарський експорт, «зерновий коридор», інтеграційні процеси в аграрному секторі.

The article "Challenges and Prospects of the Ukrainian Agricultural Sector: Searching for Export Opportunities and Cooperation with the EU" is dedicated to the study of current challenges faced by the Ukrainian agricultural sector, as well as to the consideration of prospects and ways of development, in particular in the context of exports and cooperation with the European Union. The article offers an analysis of the problems affecting Ukraine's agricultural sector, such as limited access to foreign markets, low competitiveness and instability in the domestic market environment. The authors emphasise the need to find ways to develop a agricultural exports, in particular through strengthening cooperation with the EU. The article discusses the potential benefits of cooperation with the European Union, in particular, access to its markets and technologies, as well as opportunities to attract investment. The key areas of cooperation are outlined, such as the implementation of European quality standards, support in the field of technical infrastructure and professional development. The article also discusses the development of infrastructure, including transport and logistics, to ensure efficient exports of agricultural products. The article identifies the prospects for further development of the Ukrainian agricultural sector, in particular through cooperation with the EU. Analysing the challenges and opportunities, the authors emphasise the need to improve competitive advantages, expand export potential and improve product quality. The article concludes that successful overcoming the challenges of the Ukrainian agricultural sector and achieving sustainable development depends on active cooperation with the EU, the use of European standards and technologies, and the establishment of an effective system of support and financing for agricultural enterprises. By analysing important aspects and offering concrete recommendations, the paper is a valuable source of information for agricultural professionals, policy makers and researchers interested in the development of the Ukrainian agricultural sector and prospects for cooperation with the EU.

Key words: agriculture, agricultural sector of Ukraine, agricultural export, "grain corridor", integration processes in the agricultural sector.

Постановка проблеми. В умовах військової агресії росії по відношенню до України перед вітчизняним сільськогосподарським сектором постають значні виклики, які вимагають пошуку нових ринків збуту та додаткових джерел інвестування. Крім того, розвиток глобальної економіки та посилення міжнародних зв'язків зумовлюють необхідність підвищення конкурентоспроможності українських аграрних підприємств на міжнародному ринку в цілому. Тож в даних умовах поглиблення співпраці з ЄС стає важливим фактором для стабільного розвитку сільськогосподарського сектору та забезпечення зовнішньої торгівлі продуктами АПК.

Однак, існує ряд проблем, які ускладнюють пошук шляхів експорту та співпраці з ЄС. Перш за все, українському аграрному сектору необхідно протистояти конкуренції з боку інших країн-експортерів сільськогосподарської продукції, але цього важко досягти без реформування даного сектору та його модернізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій по даній темі свідчить що, що значна їх частина зосереджена на аналізі стану розвитку українського сільськогосподарського сектору, виявленні його сильних і слабких сторін, а також оцінці конкурентоспроможності українських аграрних підприємств на міжнародному ринку. Зокрема, такі дослідники як Агнешка Мацієвська та Катажина Скушпек [6], Михайло Матвеев [8]. звертають увагу на низьку технологічну розвиненість окремих секторів сільського господарства України та нестабільність ринкових умов його функціонування. Також серед проблем АПК виділяють такі несприятливі внутрішні фактори як відсутність розвинутої інфраструктури та високий рівень корупції, що суттєво гальмує розвиток сектору в цілому та його експортної складової зокрема.

Проте, деяким аспектам розвитку сільськогосподарського сектору України в науковій літературі приділяється недостатньо уваги. Так, варто акцентувати увагу на тих перепонах, що встають сьогодні на шляху експорту української продукції до країн ЄС, адже їх подолання потребує застосування виключно комплексного підходу, який би включав в себе реформування законодавства, розбудову інфраструктури та низку кроків по підвищенню якості продукції, а також створення на державному рівні сприятливих умов для залучення іноземних інвестицій.

Тож, **метою даної статті** є дослідження викликів, з якими зіштовхується український сільськогосподарський сектор на шляху інтеграції в світовий економічний простір, а також визначення перспектив його розвитку через пошук нових експортних можливостей та зміцнення співпраці з Європейським Союзом в умовах подолання негативного впливу військових дій.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Агробізнес виступає основною рушійною силою економічного зростання в Україні. Так, наша країна є одним із найбільших у світі експортерів зерна, і її світова частка неухильно зростала за останнє десятиліття, а український експорт соняшникової олії станом на 2021 рік становив понад 40% від загальносвітового, експорт кукурудзи та ячменю перевищив 10%, пшениці та ріпаку – близько 10% від загальносвітових показників [8].

Крім того, серед основних сільськогосподарських культур, які займають високі позиції у світовому рейтингу, варто зазначити зернові і кормові культури, такі як пшениця, кукурудза, ячмінь, соняшник, цукровий буряк, зернобобові, плодоовочеві культури та тютюн (рис. 1) [7].

Ринок зерна та соняшникової олії в Україні зростав з 2010 по 2021 рік. У 2010 році Україна експортувала 26,5 млн тонн зерна та 1,8 млн тонн соняшникової олії. У 2021 році ці цифри зросли до 44,5 млн тонн зерна та 6,5 млн тонн соняшникової олії (рис. 2). Це зростання на 65% у експорті зерна та на 250% у експорті соняшникової олії [8].

Основними причинами зростання ринку зерна та соняшникової олії в Україні були:

- збільшення площі посівів зернових та олійних культур;
- покращення технологій вирощування та зберігання зерна та олійних культур;
- зростання попиту на зерно та соняшкову олію з боку світових ринків.

Вторгнення росії було надзвичайно руйнівним для сільського господарства України та значно сповільнила розвиток цієї галузі. Станом на червень 2022 року, Продовольча та сільськогосподарська організація ООН підрахувала, що війна коштувала українському сільському господарству від 4 до 6 мільярдів доларів [3]. Орієнтовна вартість лише заміни та ремонту пошкодженої сільськогосподарської техніки наразі оцінюється в 926,1 млн. доларів США, або 2281 одиницю сільськогосподарської техніки. Крім того, вартість пошкоджених або знищених сховищ зерна оцінюється в 272 мільйони доларів, а вартість втраченої худоби становить близько 136 мільйонів доларів [3].

Порівняємо експорт основних зернових культур за березень 2022 року та березень 2023 року.

З таблиці 1 видно значне збільшення обсягу експорту зернових культур з України у березні 2023 року порівняно з березнем 2022 року. Всього експорт сільськогосподарської продукції зріс з 331,557 млн тонн до 7,451,630 млн тонн. Ці дані свідчать про зростання конкурентоспроможності та збільшення попиту української

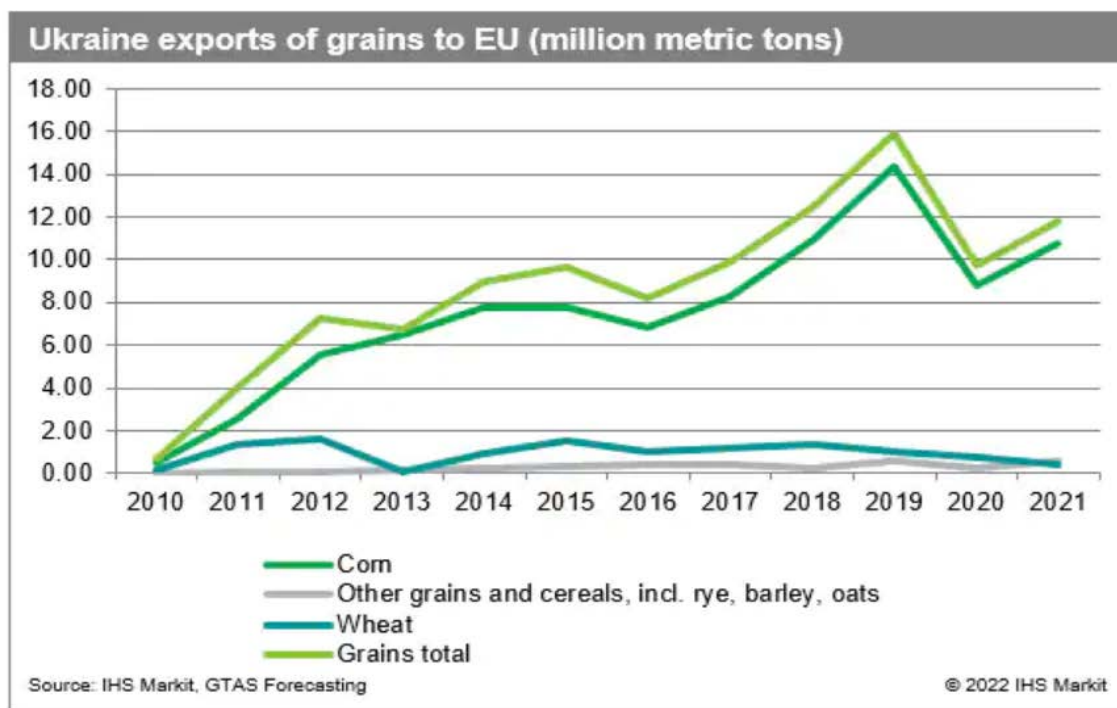

Рис. 1. Експорт зерна України до ЄС

Джерело: [6]

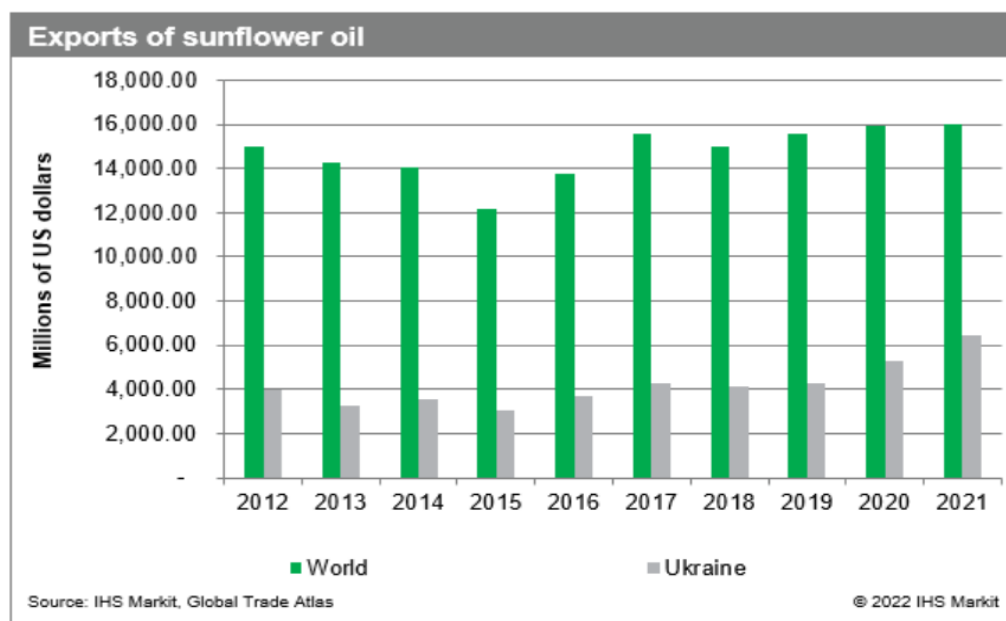

Рис. 2. Експорт соняшникової олії до ЄС

Джерело: [6]

сільськогосподарської продукції на світовому ринку завдяки «зерновому коридору».

22 липня 2022 року, за посередництва ООН та Туреччини, в Стамбулі було укладено зернову угоду між Україною та росією. Основною метою угоди було розблокування трьох портів в Одесі та створення безпечного гуманітарного коридору в Чорному морі від укра-

їнського узбережжя до Босфору. Це дозволило відновити експорт аграрної продукції. Внаслідок розпочатої росією війни в Україні було заблоковано приблизно 20-25 мільйонів тонн зерна [4]. Протягом 45 днів роботи українських чорноморських портів було оброблено 134 судна. На них було завантажено 3,1 млн тонн різних аграрних продуктів, таких

як кукурудза, пшениця, ячмінь, ріпак, соя та олія (рис. 3).

Тепер порівнюємо експорт кукурудзи за березень 2022 та березень 2023 року за типом транспорту, яким здійснювались перевози зерна. На рисунку 4 можна побачити як позитивно вплинула угода про «зерновий коридор» на обсяги експорту.

Тим часом у Євросоюзі почалися внутрішні проблеми в АПК, і тому низка країн – Польща, Угорщина, Словаччина, Болгарія та Румунія – ввели тимчасову заборону на імпорту української сільськогосподарської продукції, що призвело до стрімкого падіння показників експорту. Так, на рис. 5 можна побачити як знизився експорт у зв'язку з тимчасовою заборону за березень-травень 2023 р.

Вартість логістики в гривневому еквіваленті зросла в 2-3 рази через підвищення залізничних тарифів, збільшення відстані доставки та інфляції. Вартість логістики становить приблизно 2/3 від ціни зерна, що призводить до невиправдано високих витрат на виробництво

Таблиця 1
Експорт за березень 2022 та березень 2023 року

Культури	Березень 2022 року	Березень 2023 року
Всього експорт с/г (млн тонн)	331 557	7 451 630
Кукурудза	176 614	3 806 887
Пшениця	33 209	1 786 966
Олія соняшникова	29 061	584 215
Шроти	28 954	405 774
Соеві боби	36 034	387 374
Ячмінь	6 599	200 467

Джерело: [4]

зерна для українських аграріїв в окремих регіонах, що зробило його нерентабельним. Також фіксований валютний курс створює додаткові обмеження для аграрних виробників, оскільки вони часто закуповують засоби виробництва за ринковим курсом, тоді як їхні валютні надходження від експорту продаються за міжбан-

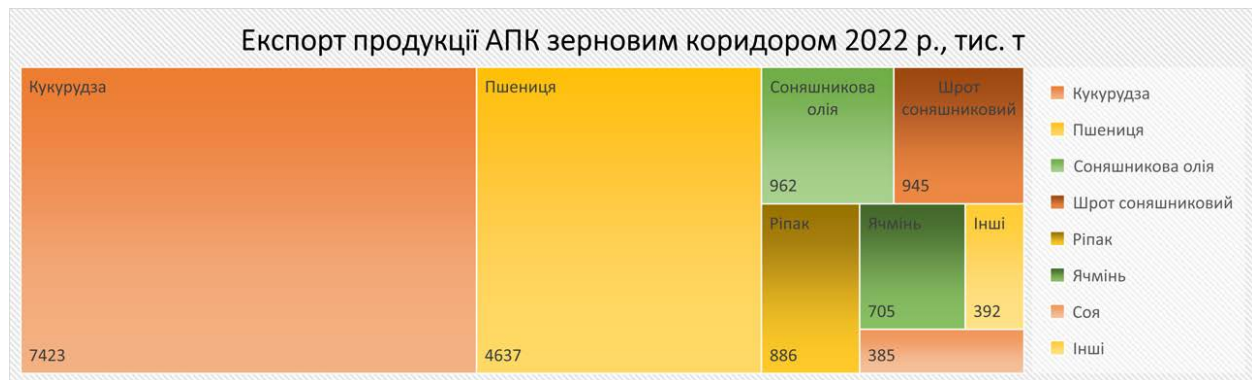

Рис. 3. Експорт продукції АПК зерновим коридором 2022 р., тис. т

Джерело: [4]

Рис. 4. Експорт за видом транспорту, у т

Джерело: [4]

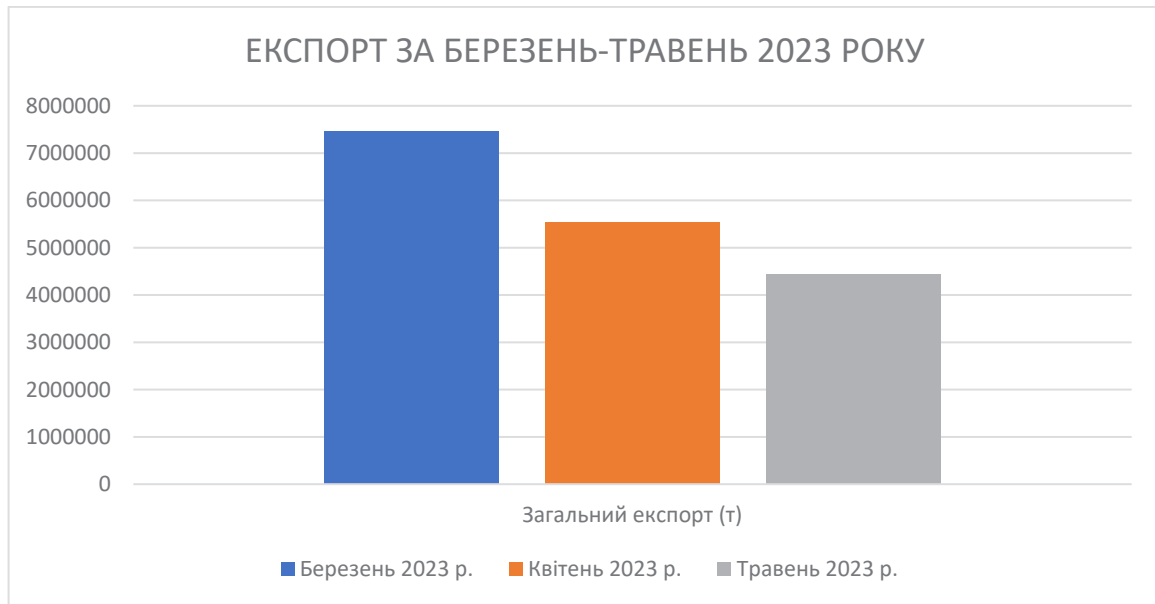

Рис. 5. Експорт за березень-травень 2023 р.

Джерело: [4]

ківським курсом, що наближений до офіційного курсу НБУ. Це створює диспропорцію між витратами і доходами, що ускладнює фінансовий стан аграрних підприємств [1].

Незважаючи на всі вищеперераховані виклики, перспективи розвитку відносин між Україною та ЄС в аграрному секторі є багатообіцяючими і пропонують кілька можливостей для співпраці та зростання. Незважаючи на заборону на експорт українського зерна – Україна може покращити співпрацю з ЄС таким чином:

1. Зосередитися на експорті іншої агропродукції, такої як олія, м'ясо та молочні продукти. Україна вже є одним із найбільших експортерів цих продуктів у світі, і вона має потенціал для подальшого зростання.

2. Співпрацювати з ЄС у галузі досліджень та розвитку в агробізнесі, щоб розробити нові технології та практики, які знизять витрати та підвищать ефективність сільського господарства.

3. Покращити співпрацю з ЄС у галузі маркетингу та просування українських агропродуктів – допоможе підвищити обізнаність про українські агропродукти в ЄС і збільшити обсяги торгівлі.

Також, Україна може вжити такі заходи, щоб покращити співпрацю з ЄС в агробізнесі:

1. Збільшити обсяги торгівлі агропродукцією між Україною та ЄС, знизивши тарифи на українські агропродукти та спростив процедури торгівлі.

2. Інвестувати в розвиток українського агросектору, надавши субсидії фермерам, фінансуючи дослідження та розвиток в агробізнесі та покращуючи інфраструктуру сільського господарства.

3. Співпрацювати в галузі сільського господарства та продовольства, обмінюючись інформацією та досвідом, співпрацюючи в проектах з розвитку сільського господарства та продовольства та підтримуючи програми навчання та підготовки в галузі сільського господарства.

4. Підвищувати якість українських агропродуктів, впроваджуючи стандарти якості та сертифікації, а також інвестуючи в дослідження та розвиток нових технологій.

5. Запроваджувати нові технології в агросекторі, інвестуючи в дослідження та розвиток нових технологій, таких як автоматизація, штучний інтелект та охорона навколишнього середовища.

6. Співпрацювати в галузі досліджень та розвитку, обмінюючись інформацією та досвідом, співпрацюючи в проектах з досліджень та розвитку в агробізнесі та підтримуючи програми навчання та підготовки в галузі сільського господарства.

7. Підвищувати обізнаність про українські агропродукти в ЄС, організовуючи маркетингові кампанії, проводячи освітні заходи та співпрацюючи з українськими та європейськими компаніями в галузі сільського господарства.

Підвищення співпраці України та ЄС в агробізнесі матиме ряд переваг для обох сторін. Для України це означатиме зростання експорту агропродукції, створення нових робочих місць та підвищення рівня життя населення. Для ЄС це означатиме доступ до дешевої та якісної агропродукції, а також можливість інвестувати в розвиток українського агросектору.

Висновки з проведеного дослідження. Україна, незважаючи на виклики, з якими стикається через воєнний конфлікт, залишається важливим постачальником аграрної продукції до країн Європейського Союзу. Після закінчення війни український аграрний сектор має потенціал для розширення та відновлення. Співпраця з ЄС, особливо після укладання Угоди про асоціацію, відкриває нові можливості для українських аграрних підприємств, забезпечуючи доступ до більших ринків збуту, технологій та інвестицій. Агробізнес в Україні відіграє ключову роль у створенні підґрунтя для сприятливого інвестиційного клімату. Незважаючи на виклики, з якими стикаються аграрні підприємства, вони проявляють стійкість та готовність до розвитку. Втілення сучасних агротехноло-

гій, підвищення якості продукції та дотримання стандартів безпеки харчових продуктів є важливими аспектами, які можуть сприяти успішній співпраці з ЄС.

Проте, для досягнення повного потенціалу співпраці з ЄС, важливо вирішувати внутрішні проблеми, такі як підвищення конкурентоспроможності, покращення інфраструктури та боротьба з корупцією, і головне – завершення війни. Тільки шляхом вирішення цих проблем Україна зможе забезпечити стабільність, розвиток аграрного сектору та успішну співпрацю з ЄС як постачальник аграрної продукції. Загалом, Україна має потенціал стати сильним гравцем на європейському аграрному ринку, що принесе користь як для країни, так і для споживачів у ЄС.

Список використаних джерел:

1. Агробізнес України під час війни. інфографічний довідник 2021–2022. URL: https://agribusinessinukraine.com/get_file/id/the-infographics-report-ukrainian-agribusiness-2022.pdf
2. Обсяг виробництва, урожайність та зібрана площа сільськогосподарських культур за їх видами по регіонах. Архів 2021 року. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/sg/ovuzpsg/Arh_ovuzpsg_2021_u.html
3. FAO and the EU support relocation of Ukraine's national seed collection to a secure site. URL: <https://minagro.gov.ua/en/news/fao-and-eu-support-relocation-ukraines-national-seed-collection-secure-site>
4. Стан зовнішньої торгівлі продуктами АПК. URL: <https://minagro.gov.ua/investoram/stan-zovnishnoyi-torgivli-produktami-apk>
5. Trade data of Ukraine. URL: <https://oec.world/en/profile/country/ukr>
6. Ukraine agriculture exports – what is at stake in the light of invasion? URL: <https://www.spglobal.com/marketintelligence/en/mi/research-analysis/ukraine-agriculture-exports-what-is-at-stake.html>
7. Співробітництво між Україною та країнами ЄС 2021 рік. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/07/zb_ES_%202021.pdf
8. Матвеев М. Сільське господарство та ринок сільськогосподарських земель України: вплив війни. URL: <https://voxukraine.org/silске-gospodarstvo-ta-rynok-silskogospodarskyh-zemel-ukrayiny-vplyv-vijny>

References:

1. Agribusiness of Ukraine during the war. infographic guide 2021–2022. Available at: https://agribusinessinukraine.com/get_file/id/the-infographics-report-ukrainian-agribusiness-2022.pdf
2. Production volume, yield and harvested area of agricultural crops by type by region. Archive of 2021. Available at: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/sg/ovuzpsg/Arh_ovuzpsg_2021_u.html
3. FAO and the EU support relocation of Ukraine's national seed collection to a secure site. Available at: <https://minagro.gov.ua/en/news/fao-and-eu-support-relocation-ukraines-national-seed-collection-secure-site>
4. The state of foreign trade in agricultural products. Available at: <https://minagro.gov.ua/investoram/stan-zovnishnoyi-torgivli-produktami-apk>
5. Trade data of Ukraine. Available at: <https://oec.world/en/profile/country/ukr>
6. Ukraine agriculture exports – what is at stake in light of invasion? Available at: <https://www.spglobal.com/marketintelligence/en/mi/research-analysis/ukraine-agriculture-exports-what-is-at-stake.html>
7. Cooperation between Ukraine and the EU countries in 2021. Available at: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/07/zb_ES_%202021.pdf
8. Matveev M. Agriculture and the agricultural land market in Ukraine: the impact of the war. Available at: <https://voxukraine.org/silске-gospodarstvo-ta-rynok-silskogospodarskyh-zemel-ukrayiny-vplyv-vijny>